

BUDA-PESTA

22 Juniu st. v.

4 Juliu st. n.

Va esi duminică.

Redact.: strad'a Havas nr.1.

Nr. 25.

Anulu XI.

1875.

Pretiuu pe unu anu 10 fl.

Pentru Romani'a 2 galbeni.

Jorgu de la Sadagura.

— Comedia in trei acte. —

(Fine.)

SCEN'A IX.

Cei denainte, *Jorgu* si *Svabe* (intra prin drépt'a intovarasiti de doi ómeni imbracati ca siarlatani, din cari unulu suna din trimbítia si celalaltu dintr'o doba. *Svabe* este in costumu de acrobatu.

Jorgu (in parte.) Valeu!... Mosiu-meu aici!... am patitu-o!

Kiulafoglu. Tie *kabazliki* ast'a, *arhon* Enaki!

Damieanu. Ascépta cà-i vedé. (lui *Jorgu*.) Domnule, am auditu cà vrei sè ne-arati nisece lucruri de pe ceea lume.

Jorgu (in parte.) Nu me cunósce... curagiu! (tare) Ómeni buni! (in parte) Ce dracu! par cà si-a datu cuventu cu totii... Éca si *Gângu*, si *Kiulafoglu* si *Zoitia*... numai *Gabitia* lipsesce, din norocire. (tare) Crestini blagosloviti!

Damieanu (in parte.) Curiosu glasu!

Jorgu (suindu-se pe o laitia.) Ómeni buni, boieri, tierani, tigani, jidani!... Gatiti-ve urechile si ochii, cà o sè audíti si sè vedeti lucruri care n'a vediutu nému de némulu vestru!... Eu sînt vestitul *Cocus Mocus imperator*, care am incungiuratu pamentulu si am trecut peste nóue màri si peste nóue tieri.

Damieanu. Chiar ca Fetu-frumosu din po-veste.

Jorgu. Tocmai!... Eu scíu tóte descantecele de dragoste si de diochetu, si potu prooroci vítoriuu!... Am descantatu in Iasi si in Bucuresci câte-va cucóne de slutienia si le-a trecut... Am descantatu de dragoste unei babe de 60 de ani, si peste 5 minute a vediutu viindu pe iubitul ei calare pe prajina... prajin'a inse erá de aur!... Am descantatu câti-va patrioti de talharasiugu... (in parte) si totu talhari au remasu!...

Kiulafoglu. Bre, bre, bre! tie mor'a stricata.

Damieanu. Audi, mei *Gangule*!

Gângu. Ce sè fia, frantiusu?... ba-i némtiu!

Jorgu. Am descantatu...

Damieanu. Audi, domnule, nu scíi sè descanti si de lehaitu?

Jorgu. Am descantatu si de lehaitu pe órecine, care póta minciuni prin casele ómeniloru, restalmacindu tóte lucrurile in reu si i-au crescutu 70 de puschinetie pe limba. Dar tóte aceste nu-su nimica, ómeni buni!... sciinti'a mea cea mare stà in prooroci.

Damieanu. Lasa, domnule, proorocfile mai pe urma . . . Aréta-ne acú ce-ai sè ne-arati . . . Nu ne trece vremea cu vorbe.

Jorgu. Fôrte bine. (aretandu pe Schwabe.) Ve aratu acum unu omu selbaticu din codrii Americi, care-au venitu in notu pin Oceanu pan' in Europa . . . Elu-i feciorulu imperatului Ghildiririm Kleaf-kleaf! si-a fugitu din palatulu tatani-seu, pentru ca sè vîa sè face voiajuri prin Moldova . . . fiindu cà audise cà-i o tiéra fôrte poznasia . . . adica, o tiéra unde se facu multe pozne . . . Acestu tinéru si interesantu strainu are o mare procopséla, càci a fostu crescutu in academi'a Azbucovniana, unde p'intre multe altele a invetiatu a se dá de-a tumb'a, a se acatiá pe franghii, si a ridicá mîi de oca de feru in mani . . .

Damieanu. Frumósa poveste, dar mare minciuna.

Jorgu. Elu se hranesce numai cu joraticu, si bé numai smóla clocotita. In tiér'a lui doctorii au hotaritu, cà acestu soiu de hrana prelungesce viéti'a, si cà imputernicesce vinele intocmai ca ap'a rece. Éta, spre pilda, tinerulu Ghildiririm Klea-kleaf . . . elu a dobanditu o putere atátu de mare . . . încátu acum póte sè iee turinulu Trisfetitiloru in spinare si sè fuga cu elu pan' la Hêrleu . . .

Damieanu. Si-bate jocu de noi siontiulu. (tare) Én ascépta, domnule . . . De vreme ce dici, cà selbaticulu mananca focu . . . sè-lu videmu si noi . . . (catra unu tieranu) Du-te, mei, in crisma de ada unu taciune aprinsu.

Jorgu (in parte.) A patit'o némtiulu! . . . (tare) I de prisosu sè mai aduca focu, pentru cà selbaticulu-i satulu . . . Ti-i fóme, americanale?

Svabe. Ja.

Jorgu. Audíti cà nu? . . . nu-i e fóme. Ti-i sete?

Svabe. O ia.

Jorgu. Nici sete.

Damieanu. Én sè-ti spunu, mei némtiule . . . dupa câtu intielegu, tu vrei sè ne 'nsieli . . . Ori incepe comedi'a si lasa vorb'a, ori tihragu o bataia de cele sfinte.

Jorgu (in parte.) Ar avé hazu sè ieu unu caftanu . . . (tare) De vreme ce-i tréb'a pe ciomagu . . . apoi incepu indata. (catra trimbitiasiu si tobosieru.) Cantati uvertur'a. (Trimbitiasiu si dobosierulu sunu din instrumentele lor.)

Damieanu. Destulu, cà ne-ati asurditu.

Jorgu. Se vede cà nu ve placu concerturile? . . . fia! . . . taceti, mei! Acum innalt'a

nobletie si onorabilulu publicu sînt postiti a siedé, càci comedi'a are sè încépa . . . Vestite Ghildiririm Kleaf-kleaf! . . . *einz, zwei, drei* . . . marsiu! (Svabe face *Bratiele de feru*.) Ve rogu, domniloru, sè insemnati puterea vinelor prin care selbaticulu se pune in positie orisontala . . . Acésta exercitie se numesce *Bratiele de feru*, séu spendiuratórea . . . Cine din dvóstre doresce a se spendiurá . . . este rugatu a se grabi, pentru cà o sè trecemu la *Rotirea de mórte*.

Damieanu. Ce dici, mei Gângule? . . . ai gustu sè te spendiuri?

Gângu. Én nu vorbí de-aceste, mei Enaki . . . Fà-ti cruce mai bine. (Svabe face *Rotirea de mórte*.)

Jorgu. Éta *Rotirea de mórte*! . . . Acésta exercitie primejdiósa a atrasu laudele tuturoru capitaliloru din lume, (in parte) pe unde n'amu trecut! . . . Bravo, bravo, americanule! . . . Domniloru, ve postescu sè bateti in palme. (toti batu in palme. Svabe face *Piciorulu de feru*.) Esérciti'a ast'a este numita Piciorulu de feru . . . Tóta puterea stà in vârfulu calcâiului . . . Vestitulu Ghildiririm va ridicá deosebite greutáti, precum si unu bou de câti-va vitiei . . . Nu cumva aveti, domniloru, o asemine vita la indemana?

Kiulafoglu. Hahaha! . . . *isos che socoti, anoite, che purtámu zirezi de boi is to buzunari?*

Jorgu. In loculu boului, déca vrei, te póte ridicá pe dta.

Kiulafoglu. Du-te *is to diavolo, puski!* (La finea acestui exercitiu se aude vocea Gahitiei.)

Gahitia (in culise.) *Monsiu Agamemnon, monsiu Kiulafoglu.*

Jorgu (in parte.) Ce-am audítu? glasulu Gahitiei?

Damieanu. Ira! Biét'a cucón'a Gahitia! . . . ati uitat'o 'n trasura . . . Haideti s'o aducemu aici. (Toti se ducu in fundu inaintea Gahitiei.)

Jorgu (incetu lui Svabe.) Ai audítu ceva, némtiule?

Svabe. Ja! . . . am audítu unu glasu care m'a petrunsu *in das Herz*.

Jorgu. Noroculu s'apropie de tine, mei siontiule . . . fugi de te-ascunde.

Svabe. *Ich verstehe nicht.*

Jorgu. Gahitia von Rosmarinovici vine aici . . .

Svabe. *Mein Gott!*

Jorgu. Fugi degraba sè nu te véda, cà de te-a cunósce, sîntemu prepaditi.

Svabe (alergandu in crisma.) *Sapperment!*
noch einmal! . . . fort!

SCEN'A X.

Cei dinainte, *Gahitia* (viindu din fundu.)

Gahitia. Frumósa politica . . . *Monsiu* Agamemnon . . . Bravo! . . . ve duceti si me lasati in mijloculu drumului, de va asceptu unu ciasu.

Kiulafoglu. Nu-i vin'a nóstra *kera mu* . . .
Ma a lui *arhon* Enaki, care ne-a tinut'o cu de-a sil'a.

Gahitia (vediendu pe pitarulu Enaki, cobóra ochii.) Cuconu Enaki!

Damieanu. Nu-ti coborí ochii, draga cucóna . . . cele ce-au fostu s'au trecut.

Kiulafoglu. Omos bine che ai venitu si dta, cucóna *Gahitia*, ca sè vedi omulu atielu selbaticu, care fatie o multime de *kabazlikia*.

Gahitia. Ce omu selbaticu?

Kiulafoglu. *Ma pu ine*, bre?

Damieanu. Ba cà dieu unde-i? . . . ce s'o facutu?

Jorgu. Nu ve 'ngrigiti de elu c'a vení acusi . . . S'o dusu sè-si recorésca gâtulu c'o stacana de smóla.

Kiulafoglu. *Lipon*, tie mai sidem aitie? . . .
as pame si noi, se ne recorim . . .

Jorgu. Mai stati, cà inca n'amu s'firsitu comedi'a . . . Acum au sè 'ncepa proorocfile . . . Cine vré din dvóstre sè-i spunu trecutulu si v'fitoriulu? . . . Eu vestitulu *Cocus Mocus imperator*, am proorocitu de multu, cà are sè vía o vreme unde ómenii au sè mérga pe branci, si slava Domnului! . . . adi videmu multi culbucii cu fetie de omu. Am proorocitu ér cà vendiatorii au sè f'ia schimbati in magari si Moldovenii in . . . jidani! . . . Am proorocitu unui insuratielu, cà femeia lui . . .

Kiulafoglu (maniosu.) Cum indreznesci *katergari*, se vorbesti de insuratiei *me kategoria*? . . . Nu sc'fi, che si eu sinto suratielosu?

Jorgu. Ba esti suru cum se cade, nu suratielu.

Kiulafoglu. *Ghidi puski* . . . Moi sluzitori, umflá la dinsu.

Damieanu. Én lasa-lu, *arhon* comise, sè s'firsiesca . . . (lui *Jorgu*) Diceai, domnisiurule, cà sc'fi sè spui tóte lucrurile trecute si v'fitorie? . . . Spune-mi dar mie, unde se gassesce acum *Jorgu*, nepotulu meu?

Jorgu. Elu se afla aici in satu.

Damieanu. Minciuni spui, siontiule, cà-i la Iasi inchisu la aghía . . . Audi cum le croesce!

Jorgu. Ei, pui remasiagu, cà eu vestitulu *Cocus Mocus imperator*, ti-aducu pe *Jorgu* aici pan' intr'unu sfêrsu de ciasu?

Damieanu. De la Iasi in 15 minute? . . . cale de 5 posti?

Kiulafoglu. Cu caii de potita de-acum, tie nu se póte.

Jorgu. Inse, déca m'oiu tiné de cuventu, dta sè-lu ierti pe *Jorgu* si sè-i platesci tóte datorfile . . .

Damieanu. Ér de nu?

Jorgu. Se me faci chiselitia de bataia.

Gahitia. Me miru, *mon cher arkon* pitaru, cum de stai ca unu prostu de-lu asculti? . . . Nu vedi, cà domnisiurulu vré sè ne iee in risu cu minunile dsale? . . . Dlui socóte póte cà nici unulu din noi n'a facutu voiajuri.

Jorgu. Sc'fu dimprotiva, cucóna *Gahitia*, cà dta ai fostu la Cernauti.

Gahitia. Cine ti-a spus'o?

Jorgu (apropiandu-se de *Gahitia*, incetu.)
Baronulu *von kleine Schwabe*.

Gahitia. Oh ciel! lu-cunosci?

Jorgu. Pe cine nu cunosc eu?

Gahitia. Óre . . . nu l'ai puté si pe dinsulu aduce de la Cernauti . . . totu in 15 minute?

Jorgu. Si mai degraba, déca vrei.

Gahitia. Cum nu? mai vêtosu te poftescu.

Damieanu (cautandu orniceu.) Domnule, au trecut diece minute! . . . ti-mai remanu inca cincí . . . déca 'n vremea ast'a n'a vení *Jorgu* . . . te stropsiescu.

Jorgu. Bunatatea dtale . . . Stati pucinu sè-mi facu descanticulu. (face semne cabalistice cu bâtiulu.) *Cocus Mocus imperator*, *eins*, *zwei*, *drei* . . . (in parte) Sè víi, *Jorgule*, sè me scapi de bataia, cà de nu-i vení, i reu de pelea mea.

Damieanu. Sfertulu o trecut! . . . Unde-i *Jorgu*, siontiule?

Jorgu. Acusi trebue sè vía.

Damieanu. Pe dinsulu baieti! . . . invetiati-lu sè-si mai bata jocu de crestini. (Toti se repedu spre *Jorgu*.)

Jorgu. Ha tiara! sè-mi s'firsiescu descanticulu . . . *Marsiu pantalon*, *eins Cocus*, *zwei Mocus*, *drei imperator* . . . (in parte) *Marsiu* si tu *Jorgule*, cà atátu-i scaparea ta. (tare) *Marsiu pantalon* . . . (fuge p'intre ómeni, de intra in crisma si inchide usi'a dupa elu.)

Damieanu. Nu-lu scapati, flacái; stricati usi'a si mi-lu aduceti aici, ca sè-i dau unu pantalonu pe spinare. (Câti-va tierani se încerca sè deschida usi'a.)

Kiulafoglu (furiósu.) Ai vedut'ò *maskaraliki!* sè ne rida unu sonti pe toti, si mai alesu pe mine care sinto coscoze ispravnicos! . . . prindeti-lu, moi!

Gahitia (furiósa.) *Infame charlatan!* sè me faca sè credu cà-mi aduce pe *kleine Schwabe*.

Damieanu (la tierani.) Da ce draçulu! . . . nu puteti dá josu o biéta usia? . . . Én sè-mi punu eu urechile . . . Mei Gângule, vin' de neajuta si tu!

Gângu. Ce sè faci? . . . sè dai focu casei? . . . Da cum, Dómne iérta-me, sè-mi ardi crisma. (Usi'a de deschide, si de odata se infatiseza Jorgu si *Kleine Schwabe*, schimbati in haine civile. Jorgu merge de pica in genunchi la mosiulu seu si *Schwabe* dinaintea *Gahitiei*.)

Toti. Ce minune-i ast'a?

Damieanu. Jorgu aici?

Gahitia. *Kleine Schwabe!* oh ciel!

Jorgu. Ai fagaduitu sè me ierti mosiule! . . .

Svabe. *Ah! liebe Gahizen!*

Damieanu. Bre, bre, bre!

Kiulafoglu. Bre, bre, bre! tie boticaria!

Damieanu (ridicandu pe Jorgu.) Par cà nu-i lucru curatu . . . Da spune-mi, mei baete, cum ai scapatu de la agia? . . . cum si candu ai vinitu?

Gângu. Mei Enaki, crede si nu cercetá . . . Nu vedi, cà giupânu *Mocus* erá dracu pe uscatu? . . . (toti si-facu cruce, dicèndu: *Piei drace!*)

Kiulafoglu. *Fevghe satana!* . . . *Ma tie* s'a facuto *kir Mocus*?

Unu tieranu (aducandu costumulu vrajitorului din crisma.) Éta, cucóne . . . numai pielea io remasu.

Zoitia (in parte.) Pare-mi-se, cà nici vrajitoriulu nu-i departe.

Kiulafoglu. *Na scaso an den itan Skaraotiki!* . . . *Zoitia*, *Zoitia* . . . vin' linga mine, se nu te umflá o *diavolos* cornoratos.

Jorgu (in parte.) Ba cà chiar! . . . scapa pe unulu si dà peste altulu . . . (tare) Nu ve mai spariati de giab'a . . . Mai bine haideti cu totii sè serbâmu diu'a asta fericita, in care unu copilu nebunu a cástigatu ér iertaciunea si dragostea mosiului seu . . . (catra Gângu) Unde mi-i logodnic'a, cucóne Gângule?

Gângu. A casa . . . cauta 'n carti.

Jorgu. Prieteniloru! . . . ve poftesou peste trei dile la nunt'a mea cu duduc'a *Marghiolitia*, fic'a sulgeriului Gângu.

Gângu. Ura! . . . strigati ura, mei!

Tieranii. Ura!

Gahitia. Totu-odata, domniloru, ve poftescu si eu la nunt'a mea cu dlui baronulu *von Kleine Schwabe*.

Gângu. Ira!

Tieranii. Ira!

Damieanu. Dec! . . . da aista de unde-o esitu?

Jorgu (incetu mosiului seu.) Ti-oiu spune mai pe urma . . .

Svabe. *Liebe Gahizen!* Du bist meine Liebe!

Gahitia. Pour toujours?

Svape. Tusiur!

Jorgu (incetu *Gahitiei*.) Vré sè dica, noi sântemu cfít de-acum?

Gahitia (furiósa.) *Monstre!*

Gângu. Mei, Enaki! . . . scfi ce? . . . De vreme ce Jorgu teu s'o indreptatu pe calea adeverului, hai sè tragemu o hora cu totii!

Damieanu. Mari bine dici, surdule! . . . Unde-su scripcorii? . . . Éta-i . . . Én ascultati, domniloru . . . sè-mi cantati o hora de cele betranesci, cum le placea parintiloru nostri. (Scripcorii canta hor'a. *Damieanu*, *Gangu*, *Zoitia*, prietenii si tieranii se prindu la jocu.) Mei, Jorgule! . . . d'a tu nu víi sè joci? Totu nu-ti placu obiceiurile nóstre?

Jorgu. Ba acum mi-sînt dragi. Acum scíu sè pretiuescu bunetátile, care ne-au remasu de la stramosi, si sè dee domnulu sè le pastrâmu totu-de-una, pentru ca sè remanemu totu Romanu, si sè ne fia draga tier'a nóstra! . . . (se prinde in hora.)

Toti. Ura! . . . sè traiésca Moldova! (Toti jóca hóra, afara de *Kiulafoglu*, care trage ciubuc de o parte, *Gahitia* si *Kleine Schwabe* jóca valtiulu impregiurulu horei.)

Coru finalu.

Sînt Romanu si totu Romanu

Eu in veci voiú sè remanu!

Tier'a nóstra sè traiésca

Si 'n veci stéu'a sè-i lucésca!

(Cortin'a cade.)

V. Alesandri.

La unu amicu.

Nu! n'am uitatu, amice! cà tu me-ai dísu odata:
De vrei in asta lume ferice sè traiesci,
Iubesce pe totu omulu din anima curata,
Dar nu te 'ncrede 'n dinsic càci desu te amagesci.

De la natura unii scíu sè te lingusiésca,
Sè laude defecte ce 'n tine-au observatu;

Cá astfeliu si mai lesne spre reu sè te pornésca,
Cá vulpea din poveste pe corbulu inganfatu.

Sub mant'a de-amiciá altii pe langa tine
Se alipescu pré lesne candu bani in punga ai ;
Èr candu frundi'a se 'ntórce si pung'a ta remane
Desiérta, ei te lasa si tu nici nu gandeai.

De vrei sè scapi de aste asculta ce-ti voiu dice :
De lumea sgomotósa departe sè traiesci,
Cu fierele in munte vei fi tu mai ferice,
De câtu eu acesti ómeni cu fapte deavolesci !"

Am ascultatú, amice, a ta povatiuire,
Si multu timpu fericirea in linisce-am gustatu ;
Retrasu, cum dici, din lume, gandescu in liniscire
La celu care pamentulu si ceriulu a creatu.

In tóta diminéti'a privescu cum mandrulu sóre
Pe vírfulu unui munte apare lucitoriu ;
Cum mandrele lui radie, dulci, binefacatóre
Inprascia si cétii'a si róu'a de pe flori.

Cum totulu in natura atunci candu elu resare,
Si paseri si-animale si plante 'ntinerescu,
Si 'naltia multiamita fiintiei creatóre,
Ce lumea guvernéza din tronulu seu cerescu.

Èr nóptea in tacere privescu cum se innaltia
Regin'a noptii, lun'a, pe ceriu incetisoru,
Aci vérsa lumina, aci s'ascunde 'n cétia,
Aci din nou apare prin grasulu unui noru.

In díle, nopti de véra, candu ceriulu de odata,
Dintru seninu ce este, devine plinu de nori ;
Candu tresnetulu resuna si paserea spariata
La cuibulu seu alérgea cuprinsa de flori ;

Atunci candu elementulu in crud'a lui turbare
Amenintia pamentulu sè-lu sfarme 'ntr'unu minutu ;
In vírfulu unui munte eu stau in nemiscare
Si prémareseu Fiinti'a, ce tóte le-a facutu ;

Si nu tremuru de frica, cum tremurám odata,
Atunci candu in orasie beam cup'a cu veninu ;
Ci-acuma cu mandria si fruntea inaltia
Privescu ceriu 'n furóre ca si candu e seninu.

Alergu diu'a intréga si saru din stanca 'n stanca,
Cá cerbulu celu de munte sîm eu de sprintenelu ;
Din vírfulu unui munte privescu valea adanca
Si riulu care curge prin dins'a 'ncetinelu.

De ce nu potu, ah ! face o di 'n a lui viétia,
Sè véda totu Romanulu, ce vedu atuncea eu ;

Sè véda colo 'n Bai'a turnulu ce se innaltia
Cu fruntea sa superba ca si unu Semi-dieu.

Dincolo Valea-Alba cu riulu ce de sange
Paganu odinióra curgea grozavu rositu ;
Mai incolo Sucév'a, ce pana astadi plange
Pe Stefanu alu Moldovei, eroulu celu vestitu ;

Si alte mii de locuri, ce tóte lui i-arú spune,
Ce-a fostu odinióra poporulu romanescu,
Si cum sciau sè lupte in vremile strabune
Acei cu-a caroru nume multi astadi se falescu.

Sè véda . . . càci atuncea cuprinde-i-arú rusine
De crud'a nepasare si jugulu rusínatu,
Si toti intr'o unire jurare-arú intre sine
Sè-si apere mosi'a, pamentulu loru frumosu ;

Si celu ce-si tine astadi unu lucru de onóre
De a-si renegá si limb'a si scumpulu seu poporu ;
Vediendu ce fii avuse aceste tierisióre,
Cuprinde-l'ar rusine, cà este tradatoru.

Dar nu ! eu nu-su in stare mai multu nimicu a face
Decátu pe a mea lira sè plangu neincetatu
Pe cei ce rabda jugulu si fierele in pace
Nici macaru sè gandésca la ce s'au degradatu ;

Sè plangu si totu de odata sè rogu cu infocare
Pe celu Atotu-potinte, candu ceriu-i plinu de nori ;
Sè fulgere , trasnéscá pe unulu fia-care
Ce patriei, natiunii se face tradatoriu !

Ionu Encescu.

Despre misteriele naturei.

Atátu in lumea vietuitóreloru simtitóre,
cátu si in lumea vegetaleloru, si mineraleloru,
misterulu naturei este asiá de adancu : incátu
nimenea nu si-a pututu dá cuventulu cu des-
tula sigurantia a supra cuventului „natura.“

Asiá, déca vomu cautá in lumea vietui-
tóreloru simtitóre, vedemu câte schimbári se
producu pe totu secundulu ; si aceste schim-
bári se potu observá de la besti'a de furnica,
si pana la nobilulu omu !

In lumea vegetala de la plant'a volubila,
pana la nobilulu cedru.

In lumea minerala de la grauntele de si-
licia, pana la maréti'a stanca de granitu. Si
totu ce mam'a natura a produsu, este trebuin-
ciosu si de folosu esistintiei omului. D. e. fur-
nic'a, care nu-i bagata in séma de nime, ve-
demu cum alérgea in susu si in josu pe trun-
chiulu arboriloru, curatindu-i de diferite in-

secte, cari aru aduce dauna omului prin mancarea pómelor comestibile; asiá in câtu omulu nu ar puté sè traga folósele la cari se cugeta, de nu cumva besti'a de furnica i-ar vení intru ajutoru.

Éta dar, cà omulu ar fi datoru ca sè aduca acestei mici furnice o multiumita; inse cu tóte aceste ea de multe ori de vine victim'a omului pentru cà si-intinde nasulu pré departe.

Mai de parte vedemu cum animalele neratiunate devinu victim'a unoru altora, si omulu este superiorulu peste toti; cu tóte aceste si intre ómeni inca se póte observá o lupta continua, si devenindu victim'a unoru altora; si cà adevératu au disu unu scrítoru: *belum omnium contra omnes*.

Óre nu cetimu in cele mai multe scrieri, cà Franklin a aflatu „paratonetulu“, pe unu Archimede, care a disu, ca sè i se dea unu cuiu batutu in ceriu si o funia si va redicá totu pamentulu? au nu vedemu pe unu Kirchoff si Bunssen, cari si-dau cuventulu justu cà numai in sóre se afla ferulu celu curatu si pe pamentu ba? au nu cetimu cà astronomii si-au datu cuventulu, cà in luna se afla munti mai inalti decâtu pe pamentu? au nu vedemu pe geologu, cum merge de falnicu cu ciocanu in mana la póla muntelui, si-lu intréba ca sè-i spuna epoc'a din care este elu formatu? au nu vedemu pe disciplulu lui Hipocratu cum si-dà cuventulu a supra vietii omului?

Dar cu tóte aceste inca nime n'a fostu in stare, ca sè ridice velulu de pe faci'a mamei naturi: ca s'o véda cum este ea, frumósa séu urita si sè vorbésca cu ea in persóna; fiindu cà nimenea nu este demnu, dupa cum insa-si mam'a natura dice intr'unu dialogu, unde vorbesce cu filosofulu dicandu-i: „Tu atoma, fiulu meu, nu esti demnu ca sè vorbești cu mine, de si eu te-am crescutu cu laptele meu: si totu ce am facutu eu, am facutu numai sè ve ajutati unii pe altii, éra eu sè me desfetediu. Ffi multiumitu atome, fiulu meu, de a vedé câte-va atome ce te incungiura, de a gustá o picatura de lapte din sinulu meu, de a vegetá câte-va momente pe sinulu meu si apoi de a morí, fara sè fii cunoscutu pe mum'a ta, si ti-adù a minte neincetatu, tu si urmatorii tei, pentru cà nici o mana de omu n'a pututu sè ridice velulu meu, si nici nu-lu va puté ridicá nime, ca sè-mi véda faci'a santa a mea. Si eu, fiulu meu atome, sînt aceea ce sînt, aceea ce am fostu, aceea ce voiu fi; si voiu fi tóta asiá de tirana

in câtu, nu voiu lasá pe nime ca sè-mi ridice velulu meu!“

Acuma, ca sè-mi potu deslegá tem'a mea propusa si mai bine, voiu vorbí mai antâiu despre rolulu ce jóca misterulu naturei in organismulu omului si animaleloru; a dóu'a voiu vorbí despre rolulu ce jóca in organismulu plantelor, si in urma mi-voiu face unu micu resumatu.

Dara ca sè nu ostenescu pré multu pe dnele si dnii cetitori, voiu fi câtu se póte de scurtu in tem'a mea, si ca s'o póta intielege, voiu fi câtu se póte de cleru.

Precum ochii conducu pe moritori la fapte rele, si bune, asiá de la armoní'a ce esista in organismulu omului depinde viéti'a sa, buna séu rea; constitutiunea corpului, debila séu robusta, memori'a desvoltata séu intunecata, gustulu bunu séu reu, simtiurile facile séu grave, vorbirea limpede séu gângava, audiulu bunu séu reu, vederea curata séu intunecata, amblarea repede séu tardia, somnulu dulce seu adancu, fantasíile desvoltate séu cu totulu suprimate, viéti'a de a traí séu de a murí, frumseti'a esterióra séu uritulu. Tóte aceste depindu de la reportulu ce esista intra diferitele regiuni ale corpului, cari dau armoní'a si frumosulu unui individu.

Déca unu organu esternu séu internu este distrusu in functiunea sa, atunci acest'a paralisa pe vecinulu seu, si asiá se succede pana ce in urma tóte functiunile organismului sunt paralizate; si atunci omulu devine victim'a misterului naturei, care nu s'a ingrigitu spre ai dá o armonía in organismulu seu. Éta dar, cà natur'a de si este mama buna la toti, totusi a supra unora si-resbuna pré multu; pe candu altulu se bucura de tóte frumsetile ei. Acést'a vedemu ca sè intempla chiar si in viéti'a morala, sociala, si politica, adeca unii se bucura de pré multe drepturi, éra altulu e toleratu pana la estreme. Esemple avemu destule si suntemu si convinsi de ajunsu.

Sè vedemu, cum patrunde misterulu naturei in interiorulu corpului si ce feliu de rolu jóca?

Dóue creatiuni ale sale, de la cari depinde viéti'a omului mai multu, sunt: „anim'a si stomaculu.“ Sè vedemu ce este anim'a, si in urma ce este stomaculu? Pe poetu lu-audimu cu totii in fantasíile sale, candu canta pe lir'a lui sonóra: de ceru, de sóre, luna, stele, nimfe, dietàti, raiu, iadu; si in urma candu lir'a sa i intóna ceva de mangaiare si de amoru se demite la palpitarile animei sale. Asiá dar pentru

poetu esista in fantasi'a sa diferite corpuri cu diferite colori; éra pentru astronomu este unu singuru universu.

In urma discipulu lui Hipocratu, facându otopsi'a omului — si studiandu diversele functiuni ale organeloru, ajunge la anima, care este tesaurulu amorului. Pentru că pe ori care tineru ori june amoresatu, nu-lu audi altu-ceva vorbindu catra amores'a sa, decātu: esti frumósa ca unu sóre, esti unu angeru pentru mine, esti unu raiu de fericire pe acestu pamentu.

Buz'a ta rosia e farmecatóre, ca auror'a demanetiei, ca primavér'a, pentru moritoriu; ochii tei incantatori strabatu misterulu animei mele, si lucescu ca stelele in noptile serine pe bolt'a azuria a cerului; faci'a ta e atât'a de desfetatóre, incātu me emotionédia pré multu; éra vócea ta e atâtu de veselitóre si frapatóre, in câtu me face sè fiu esaltatu la audiulu ei.

In urma tinerulu amorisatu, dupa ce i canta si descanta câte mfi si sute amantei sale; si ca sè fia mai constanta despre amorulu seu, i dice: sè potu ti-asii dá si anim'a din mine, care este tesaurulu vietii mele si de la care depinde esistinti'a mea pe pamentu.

De alta-data fiindu esaltatu de amoru lu-audimu dicându: esti farmecatóre, frapatóre, incantatóre, veselitóre, desmerdatóre si alte multe.

Acuma sè vinu la obiectulu meu, adeca la anima, sè vedemu discipulu lui Hipocratu cum si-dà parerea sa, si cum numesce elu anim'a? Óre dice că anima este cea mai simtítóre? Din contra elu díce, că anim'a este unu muschiu contractabilu si delatabilu, si e nesimtítóre, pentru că ea nu se compune din nervi; si că numai nervii sunt simtítori. Asiá este! Inse de la ea depinde viéti'a omului mai multu, pentru că prin ea trece totu ce-i bunu si ce-i reu. Numai dóue cai secure sunt, cari ducu la fericire adeca: „munc'a si economi'a“, cari depindu de la industri'a agricola. Asiá si in corpulu omului potemu considerá numai dóue drumuri principale, cari sunt amblate diu'a si nóptea, si cari depindu si ele séu mai bine incepu de la statiunea numita „anima.“

Aceste dóue drumuri nu sunt altu-ceva decātu dóue vène; un'a numita vên'a aorta, si alt'a ven'a caua; mai este inse unu drumu, dara acest'a nu depinde de la statiunea anima, si care se numesce vên'a porto. Cu alte cuvinte drumulu antâiu numitu aorta servesce pentru de a transportá substantiele nutritóre, cari sunt respandite prin alte drumuri laterale prin

totu corpulu omului, si care ajuta la desvolta-rea si perfectionarea lui. Éra pe alu doile drumu, tóte substantiele nesantóse se reintoreu de acolo de unde au plecatu. Asiá dara totu ce se impórta si transpórta pe aceste dóue drumuri, trecu prin vam'a numita anima. Anim'a dara, dupa cum a dísu cineva, este aceea care zidesce palaturi candu se dilata, si éra le strica candu se contracta.

Numai la cuventulu anima sè ne oprimu pucinu si vomu vedé câtu de adancu este misterulu si art'a naturei! Cumca acestu micu muschiu l'a impartítu in 4 compartiminte si fia-care compartimentu, si-are functiunea sa, si nu se póte amestecá in functiunea vecinului seu. Mai departe cum sangele prin diferite drumuri se reintórna in drumulu principalu, care duce in cordulu stangu, unde sangele se vérsa in tocmai precum unu rfu in mare? Inse anim'a credintiósa nu-lu tine, ci lu-tramite mai departe la corespundintele seu numitu plumanu. Intocmai ca si marea, care lasa ca o cantitate óre-care de apa sè se prefaca in aburi, apoi aceste in plóia, care contribue éراسi la sustinerea vietii nóstre. Sangele ajungându in plumanu se emataséza séu se oxigenéza, adeca din reu devine bunu, plumanu si elu ca unu corespondente credintiosu nu vré se insicle pe amiculu seu, anim'a, ci sangele celu bunu lu-tramite indereptu la ea.

Inse drumulu ce-lu primesce sangele acuma, este contrariu cu celu de mai inainte; elu se intórna acuma in partea drépta a animei, astfelu candu anim'a se dileta, elu intra deja in compariimentulu primu; éra candu anim'a se contracta, atunci sangele patrunde in compartimentulu alu doile si de ací in riulu aorto, care lu-transporta prin totu corpulu omului. Lucrulu este de intielesu asiá, că atâtu din vêna aorta, câtu si din vêna cava incepu o multime de vène mici, cari le putemu considerá, cá pe nisce parautie, cari tóte se vérsa in nesce riuri si riurile in mare.

Amu dísu, că sangele ajungându in plumanu se ematoséza séu oxigenéza. Credu că multi voru fi dintre domnii lectori curiosi, că cum se intempla acésta oxigenerea sangelui in plumanu? si cum de nu ardu plumanii de oxigenu (O)? Aici voiu respunde in modulu urmatoriu.

(Va urmá.)

B. S. Moga.

Studie istorice a supra educatiunii si instructiunii.

III.

Trecendu la *educatiunea clasica*, aci ni se presinte doue popóre, cari au jucatu unu rolú fôrte 'nsemnatu, atátu pe terenulu politicu, câtu si pe teremulu sciintificu. Aceste doue popóre sunt *Grecii* si *Romanii*, ale caroru productiuni spirituale forméza ceea ce numimu „*clasicitate*“.

Sè esaminàmú mai antáiu cum a fostu practica-ta si cultivata sciintia educatiunii la Greci.

Putemu dice, cà Grecii sunt cei d'antáiu in Europa, carii au fostu chiamati a dá educatiune si instructiune omenirii.

Inse si cultur'a gréca este 'nradecinata intr'unu teremu separatu alu nationalitáti, prin urmare éca si aci bas'a separatiunii egoiste, cu diferintia numai c'a-cestu egoismu se desvólta intr'unu patriotismu intusiastu.

Realismulu predominá cu deseversire in scólele grece.

Din modern'a metoda de educatiune umana, care conduce la desvoltarea unei pure umanitáti ar fi greu de gasitu si chiar câte-va urme pana la Socrate, ér inaintea acestui filosofu, — si déca s'ar gasi vr'o urma, n'ar fi de câtu ce-va insuficiente.

Ca sè ne formamu o ideia mai esacta despre desvoltarea sciintifica si filosofica a sciintiei educative la Greci, trebuie s'aruncàmú mai antáiu o privire generala asupra modulii educatiunii lorú.

In timpul eroileru greci, educatiunea avea de scopu a inspirá barbatului, intr'unu modu simplu, energia atátu in vorbire câtu si 'n actiunile sale, asemenea si femeii sè inspirá activitatea, inse numai pentru menagiú, cà-ci, afara din acésta sfera, avea putina valóra.

Mai tardiu educatiunea elena luá o alta directiune: principalele eleminte consistau in musica si gimnastica.

Primulu studiu alu educatiunii se facea in mijloculu familiei, si materialulu intrebuintiatu pentru desvoltarea intelectuala érá 'n genere d'o periferia fôrte mica. Elu coprindea, afara de music'a vocala si instrumentala, unu micu cercu de cunoscintie practice, prin cari se 'nsudá pe d'o parte morala 'n inocint'a anima a copilului si pe d'alta i-se desvólta spiritulu pentru a puté concepe si cugetá.

O deosebita importanta se punea 'n desvoltarea puterii si a dexteritáti corporale prin gimnastica si esercitii agonistice, la cari luá parte junimea cu celu mai mare zelu.

Educatiunea sesului femeninu érá multu mai simpla: activitatea femeiei se concentrá in cerulu domesticu, mai cu séma in a tórce si a tiese. Artea cantului, cunóscerea plantelorú atátu-utile séu vetemátore si cunoscintia de simple precepte morale gasimu numai la june principese.

In seclii ce urmara dupa timpul eroileru, nu aflámú pana la Licurgu aprópe nimicu nou, afara de gimnastica, care remasese momentulu principalu alu educatiunii fisice si care primi cu ceasiunea solémmneloru serbári de jecuri, o desvoltare variata si aprópe artistica.

Cu Licurgu incepe epoc'a reformatóre in educatiunea elenica. Elu dete, prin legile sale, o nóua vietia decadintului statu spartanu, impletí asiá de strinsu

educatiunea cu vietia publica, in câtu, fara cea d'antáiu, veri-ce Spartanu deveniá inutila pentru cea din urma.

In Sparta, principalulu orasiu alu statului doricu, celu mai intimu scopu alu educatiunii érá d'a supune vietia individuala vietii generale intr'unu modu absolutu.

Pana 'n etatea de 7 ani, baiatulu Spartanu apartinea familiei: d'aci 'nainte inse trebuia sè se puie supt directiunea si 'ngrijirea statului.

Desvoltarea spirituala a junimii in realitate nu érá câtusi de putinu neglesa, dar cu tóte aste érá subordonata celei corporale.

Cu progresarea etáti, si disciplin'a deveniá mai severa, pentru cà corpulu trebuia sè se 'ntarésca si sè se deprinda a purtá cu facilitate veri-ce incomoditate, veri-ce privatiune, si chiar junele spartane erau supuse esercitiiloru corporale, inse intr'unu gradu mai moderatu.

Music'a érá privita ca unu mijlocu principalu alu educatiunii.

Scrierile lui Tucidide ne probéza indestulu, cà Spartanii se pricepeau fôrte bine a-si esprime ideiele intr'o ordine logica, cu tóta stim'a mediocra ce aveau pentru sciintiele inalte: asemenea sciau sè judece fôrte maturu despre raporturile esterióre, cu totu dispretiulu ce aveau pentru totu ce érá strainu.

Pe candu in tóte raporturile, precum si 'n educatiune, se observá 'n Sparta o rigurositate doricá si o severa conservare pentru totu ce érá anticu, in Atene, din contra, dominá principulu umanitáti care admitea progresarea 'n cultura, far' a esclude si ceea ce érá consfintitu din timp.

Cu tóte cà Atenele, centrulu intregi culture elene n'au contopitu educatiunea cu organismulu statului, totusi nu érá permisú parintiloru a-si educá copiii dupa placulu lorú, ci cultivarea atátu spirituala câtu si corporala trebuia sè se faca dupa modulu preserisu prin legile lui Solone.

Baiatulu atenianu si-petrecea primii ani supt 'ngrijirea mamei, nutricei si 'ngrijitórii, care i dedea prim'a iritatiune spirituale, pe data ce i-se descéptá facultatea d'a concepe, si acésta se efectúá prin naratiuni mitologice si prin povesti.

In data ce 'mpliniá alu sieselea anu, unu pedagogu inlocuindu pe 'ngrijitóre, insociá pe elevu in totu timpul si 'n totu loculu, si candu incepea adevérat'a instructiune, pedagogulu conducea pe elevu la scóla gramatistului, unde elevulu se ocupá cu cunóscerea literiloru, cu silabisirea, si pe urma cu lectur'a si scrierea. Acestu pedagogu érá de ordinaru unulu dintre selavii cu mai multa esperiintia, adesea se luá acel'a dintre ei, care sciuse mai bine sè cástige afectiunea parintiloru prin buna purtare.

Câte odata sè dedea acésta sarcina aceluia dintre selavi, pe care nu-lu putea 'ntrebuintiá la altu ce-va.

Pericles, de esemplu, alese nepotului séu Aleibiade, cá pedagogu, p'unu selavu incapabile de veri-ce munca.

Plutarchu, in tratatulu seu *despre educatiune*, ne spune cà pentru acésta sarcina se 'ntrebuintiau in genere selavii cei mai obositi si cei ce fusesera mai putinu platiti.

Pedagogulu nu érá 'nsarcinatu numai cu conducerea elevului la scóla, ci lu-insociá pretutindeni si i servá

'n acelasi timpu ca consiliaru si ca servu, inse n'avea dreptulu d'a-lu pedepsí.

Cu tóte aste se dedea câte odata baietiloru institutori investiti cu mai multa putere.

Adesea 'ntemplarea aducea bune alegeri. Astu-felu celebrulu Diogene fu sclavulu pedagogu alu copiiloru lui Xeniate din Corintu. Inse scimu cá Diogene n'a fostu totu-de-una sclavu, ci o 'ntemplare a facutu ca sè fia unu óre-care timpu si sclavu.

Diogene, intr'o caletoria la Egina, fu prinsu de pirati si dusu in Cretea, spre a fi vendutu ca sclavu, unde strigá singuru in gur'a mare, recomandandu-se: „cui i trebuie unu stapanu? Cine me cumpera are a me ascultá, precum asculta, domnii cei mari pe medicii loru.“ Xeniate, intielegèndu pe Diogene, lu-cumpera si-lu facu pedagogulu copiiloru sei.

Inse sè ne 'ntórcemu ér la elevulu nostru din scó-l'a gramatistului.

Dupa terminarea acestui cursu, veniá unu gradu mai inaltu de instructiune, care consistá principalminte in recitare, in invetiatura pe din afara, in declamatiune de fragmente poetice cu cuprinsu didacticu si eticu, si anme din cantecele omerice.

In privintia eticei, principal'a tendinta erá d'a obicinii junimea sè reflecte, sè fia prudente, sè se domineze pe sine insasi si se observe bnele moravuri.

Pe data ce se devoltan pnterile flsice. dobandindu membrii corpului consistinti'a si forti'a ceruta, s'adaug'a si dezvoltarea corporale prin exercitiu gimnastice.

Asemenea si orchestica fu curendu primita ca unu elementu necesariu alu culturii. Mimic'a, ce predominá 'n orchestica, apropiá corpului simetria 'n tinerea sa si ritmica 'n miscarile sale: aceste tóte 'n legatura cu solemele coruri influintiau, intr'unu modu avantajos, spiritulu juniloru Eleni. In etatea barbatiei se mai adaugá ca ultimulu studiu, si exercitiurile de arme si calaria, prin cari junele Elenu se formá, spre a deveni aparatorulu statului.

Mai tardiu, dupa resbelulu peloponesu, educatiunea spirituala luá 'n adeveru mari progresiuni prin adaugerea retoricei si poeticei a filosofiei s'a dialecticeii, a geometriei s'a astronomiei.

Inse respectabil'a si vechi'a disciplina primi cea mai simtibila lovitura prin complet'a transformare a principiiloru etice, causata d'apesarea acelu funestu resbelu.

Dupa acestu resbelu si cu 'nceperea caderii Elenismului anticu. au petrunsu in Sparta, cum si 'n intré-g'a Grecia, eleminte de cultura nóue si diverse.

Acésta schimbare 'ncepu mai cu séma atunci, candu pohimati'a literara a Alesandriniloru mari cerculu sciintiti empirice intr'unu modu considerabilu

P'acésta cale enciclopedica inaintá metoda educatiunii 'n Grecia, si chiaru dupa perderea libertatii supt dominatiunea romana si bisantina.

In timpii de mai apoi ai Elenismului, exercitiurile gimnastice nu se mai usau cu acelu intusiasm generalu cu acea caldura nationala, precum se facea 'n timpurile clasice. inse cu tóte astea treceau ca parti complementante ale educatiunii.

Astu-felu gasimu chiaru pana 'n timpulu lui Teodosiu celebrarea aceloru mai jocuri festive, ce se faceau, de af nu acelu intusiasm, dér totu c'a solemnitate distinsa.

S'aruncámu acum o privire si asupra desvoltari sciintifice si filosofice a pedagogiei la acestu poporu.

Cu Socrate a 'nceputu pedagogia e erá nóua pe teremulu sciintificu si filosoficu.

Socrate a 'nceputu pedagogia. E era nóua pe teremulu sciintificu si filosoficu.

Socrate, creatorulu eticei, este 'n acelasi timpu si si fundatorulu sciintificu alu pedagogiei,

Socrate, demonstrandu intielepiciunea de prima virtute si educatiunea fiindu conducetóre spre intielepiciune, ea deveni pentru dinsulu o problema de viétia.

Dupa dinsulu, veri-ce fiantia spirituala se póte instrui si chiaru celu mai marginitu, dice elu incepe a eunósce adeverulu prin metod'a sa.

Precum pedagogia 'n genere a trasu mari folóse din preceptele morale si filosofice ale lui Socrate, asemenea si artea instructiunii i détoreza numai lui gasirea acelei metode, care ocupa inca si astadi, de si modificata, unu locu importantu in didactica.

Acésta este metod'a euristica intuitiva, care devólta anim'a si spiritulu, conducendu pe elevu a gasi singuru teoremele.

Metod'a socratica se fundéza pe artea d'a scii sè face astu-felu de cestiuni elevului, in cátu sè 'nvetie si sè gasésca singuru adeverulu' sè-si scie conduce inteliginti'a si ratiunea astu-felu, in cátu sè concépa si sè produca de sine.

Platone, discipalulu lui Socrate, consider'a pedagogia ca partea principala a filosofiei practice, precum si a politiceii sale, si 'n adeveru elu dete pedagogiei o mare dezvoltare.

Chiaru idealulu séu despre unu statu imaginatu, numitu „statulu platonice“, nu este altu ce-va de cátu imaginea omului privitu cu tóte calitatile 'n genere, precum si dezvoltarea omului in virtute. Tóte aceste consistan intr'o perfecta educatiune in sensulu celu mai intinsu.

Cu Aristotele, pedagogia se pune p'o nóua trépta de dezvoltare.

Dupa dinsulu, educatiunea este singurulu mijlocu prin care se póte distinge omulu liberu de sclavu, nobilulu de meseriasiu si Elenulu de barbaru.

Aristotele 'mparte educatiunea in dóne categorii: una morala, care se dobandesce prin deprindere si alta intelectualu, care se dobandesce prin instructiune; inse pune o mare valóre pe deprindere, si nu este destulu, dice elu, ca viéti'a si cultura morala sè fia conforma cu cea mai mare virtute si fericire, ci trebuie sè serve acestui scopu atátu desvoltarea intelectualu in tóte ramurii ei, cátu si formarea corpului prin gimnastica.

Cu acésta amu espusu in scurtu cum a fostu intielésa sciintia educatiunii si instructiunii la Grecii antici, ce directiuni si ce importantia i-au datu filosofii greci.

(Va urmá.)

Maria I. Casabiann.

S A E O N U.

Vigelia, ruptura de noru, grindina.

Sambet'a trecuta, la 26 junie, sér'a de la 7 óre pãna la 12 nóptea, s'a petrecutu in Budapesta un'a din cele mai infricosiate grozavii. O vijelia, cu ruptura de noru si grindina cumplita, cari au facutu dauna de milióne, au cutropitu mai unu orasiu, a stinsu viéti'a a multi ómeni, si a revocatu in memori'a locuitoriloru esundarea din 1837.

De unde sè incepemu, ca sè putemu zugravi cu fidelitate aceste tablou infricosiatu?!

In cele patru zile din urma ale septemanei trecute caldur'a ajunse la gradulu celu mai nesuferibilu. Sambeta la miédiadi pareã cã suntemu in Africa. Dar dupa miédia-di pe ceriu se ivira nescã nori, cari moderara caldur'a. Cãtra siepte óre unu ventu plangatoriu anuciã furtun'a. Apoi numai decãtu se 'ncepu batali'a elementelor. O ruptura de noru, cu grindina de mari-mea unei nucii. In cãte-va minute tóte pivnitiele se umplura de apa, pe stradele mai inguste ap'a ajungea pana 'n brãu, mii si mii de feresti fure sparte, si arborii de pe malulu Dunarii fure smulsi din radecina.

Inse Pest'a n'a suferitu asiã multu ca Bud'a. Scenele ce amu vediutu acolo intrecu chiar si fantasi'a cea mai indresnétia. Tóte suburbii se afla in ruine. Ap'a curgea pe ulitie la innaltíme de unu stangenu. S'a derimatu o multime de case, si s'au innecatu sute de ómeni. Ap'a ce a cursu de pe delu in josu, a dusu la vale petri de cãte 30 de mãji, arbori seculari pe cari i-a smulsu ventulu, si a derimatu totu ce a aflatu in cale.

Intre tóte suburbii mai multu a suferitu celu serbescu. Aice tabloulu e mai cumplitu. Condeifulu mitremura in mana candu vreu a-lu schitiã. Ruine in tóte partile. Si din ruine se audu plansete grozave. Ajutoriu, ajutoriu! — striga tóte vocile. Si ajutoriulu pentru multi sosese tardiu. O parte dintre case s'a ruinatu, alta parte — sapata de apa — stã sè se ruine. Cine póte, scapa din ele.

Aice indata la inceputulu furtunei patru-spre-diece case s'au ruinatu, si o multime de ómeni s'a innecatu.

Unu tineru, filulu unui proprietariu de casa, a saritu numai decãtu cu curagiu intru ajutoriulu nenorocitoru. A si mantuitu vr'o 8—10 vietii. Apoi a disparutu de odata. Cadavrulu lui nu s'a mai gasitu.

Intr'aceste éta o casa cu dóue etagiuri a cãdiutu in ruine. Pompierii cu multa truda scapara o parte a mobilielor. O cassa Wertheimiana, continendu multa valóre, a cãdiutu in afundimea valurilor, si a disparutu acolo. Apoi se derimara si alte case cu unu etagiu. In strad'a Attila cursulu apei a avutu asiã putere mare, incãtu a maturatu o cafenea dimpreuna cu tóte mobiliele sale, neeseptandu nici biliardele grele. Locuintiele din parteru in acésta ulitia tóte se implura de apa si fórtu multi se 'nnecara in ele.

In coloni'a nóua mai multu a suferitu biseric'a. Acést'a erã incungurata de unu zidu puternicu, inse ap'a a maturatu zidulu, a intratu in criptele de sub bisericã. Valurile aredicara pavimentulu si ap'a intrã in bisericã. Ací crescũ iute pana la innaltímea altariulu de frunte, nimicindu tóte. Erã unu chaos grósnicu in

cas'a lui Dumnedieu. Puterea apei a frautu cosciugurile; capatinele, scheletele, bucatile de cosciuguri, icónele si altele in bisericã innotau in tóte partile. Ap'a a derimatu tóte usile si a ajunso in tóte locurile, facẽdu stricaciuni mari.

In suburbiulu Cristina totu asemene prospecte triste si infiorátorie. Case ruinate de totu séu de jumetate, mobile notátorie. Aici vedemu unu léganu, (unde a disparutu locuitoriulu lui?) colo o jumetate de pianu, ér colo icóne, si alte obiecte derangiate.

O copila de 14 ani in momentulu pericolulu sari pe mésa, de acolo pe sifonu, si strigã ajutoriu. Mama-sa grabi a o mantui, inse mai nainte de a sosi acolo, paretti odãii se ruinara si ingropara sub ele pe nefericit'a copila. Pompierii scapara mam'a. Inse ce folosu? Ea ar fi preferitu sè móra, numai copil'a ei sè traiésca.

In suburbiulu acest'a tóte casele stau in apa. Curtile multora sunt pline de obiecte manate de apa de la calea ferata.

Caletorii cari au sositu sér'a pe calea ferata nu s'au pututu cobóri din vagóne pãna diminéti'a, dar si atunce numai cu multa greutate putura strabate prin apa si tina pana la uscatu.

Si mai reu o patãra aceia, cari petreceau in muntii Budii. Furtun'a i prinse sub ceriulu liberu, séu pe cale, si nu putura scapã.

O familia din Pesta erã tocmai pe cale candu erupse furtun'a. Elementele turbate resturnara trasur'a in valurile furiose, si numai vr'o doi scapara. O femeia din familia se gasi diminéti'a in tine mórtã. Rochi'a ei erã zdréntia. Langa dins'a zacea unu copilasiu mortu. De a stang'a si de a drépt'a, remasitiele trasurei, mai incolo cai sugrumãti de valuri.

Villele de pe munti inca au fostu grósnicu atacate. Unele din ele perira cu totulu. Furtun'a le-a nimicitu ca pe nescã cetãti de harthia.

Tramway-ulu care comunica cu muntii multu timpu nu se va puté intrebuintiã. Ap'a a dusu podurile, a stersu umpluturile, a prepaditu o multime de vagóne si cai.

La fabric'a de caramidi a lui Drasche s'a vediutu notandu unu cadavru femeiescu, soci'a unui negutatoriu, care siede vér'a intru munti. Ea fu suprinsa de furtuna in o birja. Ce s'a intemplat cu birj'a, nu se scéie. A fostu grósnicu momentulu in care barbatulu ei diminéti'a a revediutu-o.

O sermana femeia se tienea inca si in mórtu de unu arbore, la care ea a cautatu ajutoriu si scapare.

O dame din Pettau, mergẽdu in o birja la gara, fu intimpinata pe cale de acésta furtuna. Ea sari, iute din birja si intrã in cafenéu'a Palatinu. Acolo deja si ajunse ap'a. Ea sari pe biliardu. Ap'a aredicã biliardulu, si femeia statu dóue óre pe acel'a, carele se miscã incóce si incolo.

Sosindu de la munti unu vagonu alu tramway-ului, se oprí la unu cotu de strad'a. Inse de odata ap'a vini cu atât'a furia, incãtu ajunse pana la grumadi celor ce siedeau intr'insulu. Ap'a totu cresceã. Tipetele celor din vagonu erau grósnice. De odata unu omu cu vagiosu si-facũ cale pana la vagonu si mantui pe toti unu barbatu trei femei si dri copii. Intr'aceste apa are-

diacă în aeru vagonulu, acel'a se restornă si se cufundă în valuri dimpreuna cu cai cu totu.

Multu mai reu o pati unu altu vagonu, care sosi dupa acest'a. Din acel'a încă se audira strigate de ajutoriu. Căti-va curagiosi voira sè si sara într'acolo, dar în momentalu a ceta valurile sosite de la munte isbira cu atât'a furia vagonulu, încātu acel'a se restornă. O femeia tinera si copilasulu ei, cari siedeau în vagonu, ajunsera în puterea valuriloru si si-afara patulu în Dunare.

O femeia tinera siedea în odaia cu trei copilasi ai sei. De odata apă restornă unu parete si omori unu baiatu. Mam'a sari la feréstă, si se îngrozî, strigă ajutoriu, dar insedar. Peste câteva minute si cei doi copii fure imecati. Ea fu mantuita. Inse e greu bolnava.

Unu mosiu, vediendu pericolulu, voi sè se suie 'n podu. Inse mai autăiu si-închise ladile. Dar pe candu esi, apă i ajunse pana 'n grumadi, valurile lu-apucara si lu-têreira în podrumu, unde cadavrulu lui fu gasitu diminéti'a.

O mama vediu cum apă duce pe ambii sei baiati, si nu li putu ajutá . . .

Dar ce sè mai instrămu grozavii de aceste? Totu n'amu fi în stare a ve infatisiá cu fidelitate acestu tablou infioratoriu.

Unu tipetu grósnicu resuna pe tóte stradele Budii, si unu suspinu plangatoriu resuna în frémétulu arboreloru de pe munte.

Devastarea si mórtea s'a preamblatu cu triumfu pe tóte locurile.

Pagub'a e necalculabila, atâtu în orasiu câtu si în vii, ranele sunt nevindecabile.

Numerulu mortiloru inca nici acuma nu se scie cu positivitate. Se vorbesce de 400.

Iosifu Vulcanu.

CE E NOU?

Alegerile de deputati s'au inceputu la 1 iulie. Diariile politice sunt pline de telegrame despre rezultatulu alegeriloru. În cercurile romanesci nu s'au facutu inca nici o alegere. Lupt'a mai în tóte va fi mare, cà-ei mai în tóte s'au candidatatu si unguri. În decursulu septemanei viitorie se voru incheiá tóte alegerile, si astu-felu în nrulu viitoru vomu puté publicá numele deputatorulu romani alesi.

Miscarile electorale în cercurile romanesci inca curgu cu multu interesu. Éta aice list'a candidatiloru romani mai noi: în comitatulu Aradu, la Radna prot. Iosifu Belesiu, la Siri'a Antoniu Mocioni, la Buteni Sigismundu Popovici, la Chisineu Mircea Stanescu, la St. Anna Iosifu Vulcanu, în orasiulu Arad Georgiu Dogariu; în comitatulu Carasiu: la Lugosiu Coriolanu Brediceanu, la Oravitia Simeonu Manguica, la Bogsia canoniculu Mihaiu Nagy. la Sasca Stefanu Antonescu si Vincentiu Babesiu. În Timisióra Ioanu Misicieu.

O banda de 20 hoti. De la Toplitia pe Muresiu în jos, cale de 5 ore, se afla unu birtu numitu „la Galadé.“ Aici în 12 l. tr. nóptea pe la 12 ore, incungurandu cas'a, intrara în casa 8 hoti, ér cei 12 remasera afara. Acestia deschisera pivnitiele, luara rachiu, vinu si mancare. Fiindu inse multi óspeti invarterati, pe cei 8 i prinsera si legara, ér ceialalti 12 o apucara la

munti catra Calimani. Dintre acesti prinsu sunt 6 ardeleni si 2 moldoveni de la Dragoésa.

Franciscu Deák, care bolesce de doi ani, într' una din dilele trecute, de odata s'a simtitu atâtu de slabu, încātu cei din giurulu se temura de urmarea cea mai trista. Mai tardiu inse bolnavulu se simti pucintelu mai bine.

Unu boemu recunoscatoriu. Unu boemu ér y'aci sè se 'nnece dilele trecute în Dunare, la Buda-pesta. Unu fecioru sari numai decātu în apa si lu-mantu. Boemulu, plinu de bucuria, si-bagà man'a 'n pusunariu si dreptu recunoscintia i dete unu sieseriu.

Solduiu soldatiloru. Diariile scriu, cà în cercuri militare se vorbesce despre urcarea lefei soldatiloru în fruntea acestei miscari — precum se dice — se afla archiducele Albrecht.

La Sasca-montana s'a intemplatu o nenorocire mare. O baia s'a cutropitu si a îngropatu pe mai multi baiesi.

Carte oprita. Ministrulu de culte a opritu o carte istorica scrisa în limb'a slovacéscă, pentru cà — — vedi motivulu opririi cartiloru romane.

Fumatulu. S'a disu si sustinutu cu dreptu cu-ventu de multe ori, cà fumarea cea peste mesura aduce multu reu organismulu omulu. Eemple pentru a demonstrá acésta au fostu numeróse. Diarele straine ne mai dau unu exemplu despre o nóua victima a abuzulu în fumare. Astu-felu mai multe diare ne spuun, cà sanetatea generarelui Grant, presiedintele Statelor-Unité, s'a ruinatu complectaminte prin abuzulu ce face de tutunu. Chiar la mésa, onorabilulu presiedinte nu pôte manca pana n'o fumá, si inca fuméza nisce tigári de unu tutunu fórte tare. Medicii l'au asicurat, cà viétia i este în pericolu, deca nu va încetá de a mai fumá.

Flamur'a lui Hymen.

Dlu Baltasaru Munteanu, advocatu în Oravitia, si-a incredintiatu de socia pe domnisior'a Adriana Popu, fie'a dlui advocatu Vincentiu Popu din Jebelu.

Biserica si scóla.

Sinodulu din Blasiu s'a deschisu la 19 iunie. La 9 ore se celebrá serviciulu divin. Apoi se deschise sinodulu si se constitui biroulu, se esmise apoi o comisiune verificatória. Ascultandu-se reportulu acestei comisiunii, sinodulu se constitui în 5 sectiuni. În dilele urmatorie se desbatura raporturile sectiunii prime si a dóu'a, adeca proiectulu de organizare si proiectulu despre organizarea oficielor administrative bisericesci estra-gremiale. Cu votarea acestoru proiecte, sessiunea presinta a sinodulu se incheiá în armonia cea mai buna.

Esamenele publice la scólele centrale gr. or. din Brasiovu se voru tiné la 24, 25, 26, 27 si 28 iunie st. v.

Dlu Petru Popu, vicariu foraneu în Hatiegu, fu numitu canonicu la Lugosiu.

Sinodu episcopescu. O fóia germana din Viena serie, cà în curendu are sè se 'ntrunéscă acolo unu sinodu episcopescu gr. or. sub presiedinti'a archiepiscopulu Bendella, cu cei doi episcopi ai sei din Dalmatia. Curiosu sinodu! Parintii episcopi voru trebui sè se intieléga cu metropolitulu loru în limba straina, cea germana, càci nici sèrbii nu sefu romanésc'a metropolitu-

lui, nici metropolitul sârbesc a sufraganelor sei. O absurditate mai mare abia s'a mai vedutu — scrie „Alb.“ — in istoria bisericeii orientale, ca si metropolitul a Bucovinei cu episcopatele ei sufragane din Dalmatia.

Casse de pastrare pentru scolari. La scólele din Budapesta s'au introdusu, dupa esemplulu scóloru din Germania, institutiunea d'a se infintia casse de pastrare din banutii, ce scolarii capeta de la parinti pentru distractiune, póme, etc. Acésta institutiune are indoitu folosu. unulu si celu de frunte, cà scolarii se invétia din copilaria a pastrá, a crutiá, éra candu termina studiile se vedu in posesiunea unui micu capitalu. Bani se administra de catra directiunea scólei, care dá scolariloru carticele despre banutii depositati, precum se face la alte institute de pastrare. Esemplulu e demnu de imitatu.

Anunciu. Examenele la scóla principala romana din Lapusiulu-unguresu se voru tiené la 21 si 22 lunei juliu a. c. st. n. la cari a participá toti doritorii a vede progresulu (elevatoru) facutu si interesatii, cu deplina onóre sunt invitati. Lapusiu-ung. 16 jun. 1875. Petru Coden prof. dir. si catech.

Societati si institute.

Societatea Academica Romana are onóre a aduce la cunoscinti'a tuturor a recenziunea lucráriloru intrate spre cercetare s'a publicatu in analele Societáti an. 1874. Concurentii, cari dorescu a-si recapeta Manuscriptele se potu adresa directu la Delegatiunea Societáti, dandu voia acesteia desigila a scrisorile cu mottulu respectivu, spre a se incredintiá despre identitatele numelui. Primiti incredintiarea, etc. Secretariulu Soc. Acad. Rom. C. G. Damboviceanu.

Literatura.

Dlu Iosifu I. Ardeleanu, preotu in Kétegyháza, publica invitare de prenumeratiune la „Cuventári bisericesei si funebrale.“ Pretiulu 1 fl.

Sesonulu báiloru.

La Mehadia sesonulu e la culme. Ospetii romani sunt in mare majoritate. Toti si-petrecu fórte bine. Ungurii au invetiatu minte anu.

La Füred langa Balaton numerulu ospetiloru pan'acuma s'a urcatu la 438.

T e a t r u.

Dlu G. Popescu a datu in decursulu lunei trecute mai multe represintatiuni teatrale prin unele orasie ale Transilvaniei.

Dlu Lugosianu a jecatu — persecutatu de politia ungeresca — prin mai multe orasie ale Banatului.

T r i b u n a l e.

Dlu Ludovicu Ciato a deschisu cancelaria sa advocatuala la Blasiu.

E c o n o m i a.

Cum se spéla stofele de cartonu si de bum-bacu. Aceste stofe se potu spelá fórte frumosu, déca in farina de gráu curatu séu de secara punemu nitica apa rece, apoi cu apa ferbinte facemu din ea o materia móle: stofa moiata mai antáiu in apa rece, se spéla apoi cu apa calda in acésta materia. Petele din stofa se fréca cu sponu, si déca stofa ar fi pré lutósa, mestecámu in apa puciatelu sponu. Dupa spelatu elatarimu hain'a de câte-va ori si o punemu la locu umbrosu sè se usce.

Amalia.

Cum se cunoscú ouele próspete. Ouele se numescú próspete cându suntu d'o di séu dóne vér'a, si d'o di pana la siése iérn'a. Cójia fiindu porósa, ap'a din intru-se evaporéza si oulu remane mai putiuu. Cându unu ou este vechiu, galbiusiulu cade josu, cea-a ce se póte vedé punendulu inaintea unei luminári aprinse séu inaintea sórelui. Déca lu-cletinámu, se aude o mica lovitura, care nu existe cându e próspetu. Pentru a recunósce virst'a óaeloru, trebuie a topi 125 grame sare de bucataria intr'o litra de apa curata, si cându vedemu cà sarea s'a topitu bine, afundámu oulu in acesta apa; déca este d'o di oulu cade in fundulu vasului; déca este din ajunu, nu atinge fundulu; déca e de trei dile, plutesce in apa: déca e mai vechiu de cinci dile, ese in faci'a apei, si ese cu atátu mai multu, cu cátu e mai vechiu.

Suvenirea mortiloru.

Georgiu Grabovschi de Apadia, unulu diutreci mai demni si zelosi macedo-romani din Budapesta, nepotu dupa mama alu nemuritoriului Siaguna, comerciantu mare, consiliariu regescu, *representantu si censoru* alu filialei bancei nationale austriace, etc. a repausatu la 19 junie, in etate de 59. Inmormentarea lui s'a facutu cu multa pompa in 22 l. e.

Teodoru Munteanu, invetiatoru in comun'a Alibunaru in Banatu, a repausatu in etate de 72 ani, servindu ca invetiatoriu 47 aui.

La finea semestrului primu ceremu spriginulu onorab. publicu cetitoriu si pentru viitoriu. Cu cátu acestu spriginu va fi mai caldurosu, cu atáta si fói'a nóstra va coresponde mai pe deplinu dorintieloru generale. N'amu fondatu fói'a acést'a pentru vr'unu cástigu materialu, ci numai spre a contribui la desvoltarea beletristicii nóstre dincóce de Carpati. Totu ce publiculu ni contribue, noi i-lu rentórcemu indoitu, mai adangéndu si lucrulu nostru, care lu-aducemu dreptu jertfa pealtariulu nationalu.

De si nepasarea publiculu nostru e inspaimantatória, noi vomu purcede totusi mai departe si for'a desperá pe calea apucata. Vomu face tóte, cà fói'a nóstra sè remana si in viitoriu la inualtimea literaturiei.

Pretiulu de prenumeratiune remane celu de pan'acuma, adeca pe jul.—dec. 5 fl., pentru Romani'a unu galbenu.

Rogámu pe toti amicii fói' noastre a o recomandá in cerculu cunoscintiei loru.

Budapesta 1 juliu 1875.

Iosifu Vulcanu.

Proprietariu, redactoru respundietoriu si editoriu: **IOSIFU VULCANU.**